

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

THE CURRENT STATE AND PROSPECTS OF THE APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE BANKRUPTCY PROCEDURE

Степанова Т.В.,

д. ю. н., професор, завідувачка кафедри конституційного права та правосуддя
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Ніколенко Л.М.,

д. ю. н., професор, завідувачка кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Донецький державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу сучасного стану та перспективам застосування інформаційних технологій в процедурі банкрутства.

Виявлено, що останнє десятиліття Україна впевнено крокувала до диджиталізації всіх сфер життєдіяльності, хоча перші спроби впровадження інформаційних технологій в судову та правоохоронну систему були ще в минулому столітті. Зміни торкнулися розподілу справ між суддями, процедури розгляду справ, проведення відеоконференцій, викладення судових актів у відкритий доступ, реєстрації відкриття проваджень та інших питань. Пандемія COVID-19 прискорила цей процес та виявила нові перспективні напрями застосування інформаційних технологій.

В статті обґрунтовано, що всі інформаційні технології, що застосовуються в конкурсному провадженні в господарських судах, можуть бути умовно поділені на дві групи: ті, які використовуються для всіх або більшості видів та форм проваджень, а також ті, які використовуються лише при провадженні у справах про банкрутство (неплатоспроможність). До перших можна віднести практично всі модулі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, електронні реєстри (адвокатів, юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, прав власності на нерухоме майно та інші). До другої: Єдиний реєстр боржників, оприлюднення відомостей про справи про банкрутство. Аналіз сучасного стану застосування інформаційних технологій у сфері конкурсного провадження виявляє численні недоліки, неврахування важливих елементів, які впливають на ефективну роботу модулів і програм. Щодо перспектив застосування інформаційних технологій в процедурі банкрутства в статті запропоновано: 1) вдосконалити модуль автоматизованої системи з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство шляхом доповнення його критеріями територіальності, спеціалізації, досвіду кандидата та складності справи; 2) максимально автоматизувати процес прийняття рішення про застосування того чи іншого заходу відновлення платоспроможності боржника; 3) синхронізувати між собою нові та існуючі системи, реєстри та модулі, які необхідні для ефективного проведення конкурсного провадження; 4) при створенні та вдосконаленні інформаційних технологій в процедурі банкрутства приділяти значну увагу захисту персональних даних.

Ключові слова: інформаційні технології, банкрутство, конкурсне провадження, електронні реєстри, бази даних, захист персональних даних, диджиталізація.

The article is devoted to the analysis of the current state and prospects of the use of information technologies in the bankruptcy procedure.

It was revealed that over the past decade, Ukraine has been confidently moving towards the digitization in the many fields, although the first attempts to introduce information technologies into the judicial and law enforcement system were in the last century. The changes affected the mechanism of distribution of cases between judges, the procedure for considering cases, conducting video conferences, publishing court acts in open access, registering the opening of proceedings and other issues. The COVID-19 pandemic accelerated this process and revealed new promising areas of information technology application.

The article substantiates that all information technologies used in bankruptcy proceedings in economic courts can be conditionally divided into two groups: those that are used for all or most types and forms of proceedings on the one hand, as well as those that are used only in the conduct of cases about bankruptcy (insolvency) on the other hand. The first group includes almost all modules of the Unified Judicial Information and Telecommunication System, electronic registers (for attorneys, for legal entities, individual entrepreneurs and public organizations, for real estate ownership rights, and others).

The second group is represented by the Unified register of debtors, publication of information on bankruptcy cases. Analysis of the current state of application of information technologies in the field of competitive proceedings reveals numerous shortcomings, neglect of important elements that affect the effective operation of modules and programs.

There are the next proposals regarding the prospects for the use of information technologies in the bankruptcy procedure in the article: 1) to improve the module of the automated system for selecting candidates for the appointment of a bankruptcy administrator in bankruptcy cases by supplementing it with criteria of territoriality, specialization, experience of the candidate and complexity of the case; 2) to maximally automate the decision-making process on the application of this or that measure to restore the debtor's solvency; 3) to synchronize new and existing systems, registers and modules necessary for the effective conduct of tender proceedings; 4) to pay significant attention to the protection of personal data implementing and improving information technologies in the bankruptcy procedure.

Key words: information technologies, bankruptcy, bankruptcy proceedings, electronic registers, databases, personal data protection, digitization.

Останнє десятиліття Україна впевнено крокувала до диджиталізації всіх сфер життєдіяльності. Не оминув цей рух і сферу відправлення правосуддя та виконання судових актів. Зміни торкнулися як розподілу справ між суддями, так і процедури розгляду справ, а пандемія COVID-19 прискорила цей процес та виявила нові перспективні напрями застосування інформаційних технологій.

Загальновідомо, що конкурсне провадження – судова процедура визнання боржника банкрутом – є особливою процесуальною формою і навіть регулюється окремим

законодавчим актом (Кодексом України з процедур банкрутства). У зв'язку з цим є деякі стадії, процедури, не властиві іншим видам проваджень, які також потребують оцінки з точки зору доцільності застосування інформаційних технологій задля підвищення ефективності цих стадій та процедур.

З урахуванням вказаного, метою даної статті є аналіз сучасного стану застосування інформаційних технологій в процедурі банкрутства та виявлення перспективних напрямів застосування інформаційних технологій в даній формі провадження.

Серед вчених, які останнім часом приділяли увагу вказаній проблемі, слід назвати О.Бринцева, О.Колченогову, М.Ясинка, проте їх дослідження торкалися лише окремих складових досліджуваної проблеми. Аналіз сучасного стану та перспектив застосування інформаційних технологій в процедурі банкрутства не проводився, хоча такий аналіз, систематизація та розробка пропозицій з цього питання видаються актуальними та своєчасними.

Ця робота є продовженням дослідження, результати якого були оприлюднені в статті одного з співавторів даної статті «Щодо шляхів підвищення ефективності електронних реєстрів та баз даних (на прикладі житлової, земельної сфер, сфери фінансових послуг, правосуддя та виконання судових актів)» [1], в якій, зокрема, було зазначено, що «для спрощення процедури звернення до суду та участі в судовому процесі сформовано модуль «Електронний суд» (<https://kar.minjust.gov.ua>), оперативно наповнюються Єдиний державний реєстр судових рішень (<http://www.reyestr.court.gov.ua>), Єдиний реєстр адвокатів (<http://erau.unba.org.ua/>), Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень (https://minjust.gov.ua/m/str_3198), Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство (<https://kar.minjust.gov.ua>) та інші реєстри» [1, с. 205], «Єдиний реєстр боржників (<https://erb.minjust.gov.ua/#/search-debtors>)» [1, с. 204].

Однак в провадженнях у справах про банкрутство використовуються й інші реєстри і бази даних. Наприклад, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (<https://nais.gov.ua/p/derjavniy-reestr-rechovih-prav-na-neruhome-majno>), Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань (<https://nais.gov.ua/p/ediniy-derjavniy-reestr-yuridichnih-osib-fizichnih-osib-pidpriemtsiv-ta-gromadskih-formuvan>), Державний реєстр актів цивільного стану (<https://minjust.gov.ua/ddr/services/dergavna-reestratsia-aktiv-civilnogo-stanu>), Автоматизована система виконавчого провадження (<https://nais.gov.ua/p/avtomatizovana-sistema-vikonavchogo-provadjennya>), Державний реєстр обтяжень рухомого майна (<https://nais.gov.ua/p/derjavniy-reestr-obtyajen-ruhomogo-majna>) та інші.

З урахуванням вказаного, модулі, бази, реєстри та інші інформаційні системи, які використовуються при розгляді справ про банкрутство (неплатоспроможність), можна поділити на ті, які використовуються для всіх або більшості видів та форм проваджень, а також ті, які використовуються лише при провадженні у справах про банкрутство (неплатоспроможність).

До перших можна віднести, по-перше, всі модулі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), оскільки вони необхідні для ефективного відправлення правосуддя: Офіційний веб-портал «Судова влада України»; Єдиний державний реєстр судових рішень; Електронний кабінет; Єдина підсистема управління фінансово-господарськими процесами; Єдиний контакт-центр судової влади України; Модуль «Автоматизований розподіл»; Підсистема «Електронний суд»; Модуль «Судова статистика».

На жаль, не всі підсистеми на даний час функціонують. Деякі досі не підключено, в інших – тим чи іншим чином обмежений функціонал для запобігання несанкціонованим підключенням, атакам або отриманню персональних даних учасників процесу. Наприклад, ще з 5 жовтня 2021 року почали офіційно функціонувати «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцзв'язку. Значно раніше почали функціонувати офіційний веб-портал «Судова влада України», модуль «Автоматизований розподіл» та Єдиний державний реєстр судових рішень. Однак у зв'язку з вторгненням на територію України країни-агресора їх функціонування було тимчасово зупинено, а на даний час – лише частково поновлено, зі значними обмеженнями.

Одночасно слід визнати, що вказані події значно знижують ефективність здійснення правосуддя та доступ до правосуддя та відкидають Україну до стану десятирічної, а в деяких питаннях – і двадцятирічної давнини.

Так, офіційний веб-портал «Судова влада України» надає особам з будь-якого куточка України та навіть за межами нашої держави інформацію щодо судової системи, списку судових справ, призначених до розгляду, стану розгляду цих справ, інформацію про онлайн-трансляції та проведення засідань із застосуванням режиму відеоконференції та іншу важливу інформацію. Користувачі веб-порталу можуть здійснити оплату судового збору онлайн безпосередньо на сайті, перейти до модулю «Електронний суд», Єдиного реєстру адвокатів України.

Одночасно веб-портал «Судова влада України» містить інформацію про оприлюднення відомостей про справи про банкрутство (https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/og_pov/) та автоматизовану систему визначення арбітражних керуючих.

Доступ до даної інформації не тільки учасників справи, але й широкого загалу має велике значення для визначення можливості та доцільності вступу господарюючих та інших суб'єктів у справу, що вже розглядається в господарському суді, а також для оцінки ефективності ініціювання конкурсних проваджень в суді.

Проте це оголило глибину проблему інформації в «цифровій» формі – захист персональних даних. І в Україні, і в світі останнім часом все більше уваги приділяється цій проблемі, яка має зайняти важливе місце при розширенні можливостей диджиталізації як переведення інформації до цифрового формату. Причому питання захисту персональних даних актуально як при розміщенні інформації у вільному доступі, так і в обмеженому доступі. І користь від зручності такого «оцифрування» не має переважати над ризиками, які виникатимуть у зв'язку з можливістю потрапляння цих даних до шахраїв чи зловмисників.

Щодо перспектив застосування інформаційних технологій в процедурі банкрутства можна зауважити наступне.

По-перше, потребує вдосконалення автоматизована система визначення арбітражних керуючих, про яку мова йшла вище.

Згідно з Положенням про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство, затвердженим постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. № 8, вказана система є «сукупністю комп'ютерних програм, що забезпечують автоматичне визначення кандидатур арбітражних керуючих для призначення у справах про банкрутство за допомогою використання відповідних програмно-апаратних комплексів господарських судів» [2].

Згідно з п. 2.1 даного Положення «арбітражний керуючий обирає територіальність здійснення ним повноважень арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією або ліквідатора ...) у справах про банкрутство, а також спеціалізацію щодо боржників за організаційно-правовими формами їх господарювання, визначеними за переліком відповідно до Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, ... та за видами економічної діяльності боржника, визначеними за переліком відповідно до Класифікації видів економічної діяльності ДК:2010» [2].

Доречно зазначити, що, на жаль, судова реформа 2016 року та наступне прийняття Кодексу України з процедур банкрутства піддало сумніву легітимність вказаного Положення та доцільність впровадження його новел, хоча їх слід визнати обґрунтованими та прогресивними. Необхідно підтримати намагання встановити залежність рівня знань, досвіду і кваліфікації особи від суб'єкта, відновленням платоспроможності якого арбітражний керуючий

буде займатися. Безперечно, арбітражний керуючий, який тільки отримав свідоцтво про право на здійснення даної діяльності, не вправі братися за процедуру відновлення платоспроможності або ліквідацію великого підприємства або підприємства, що здійснює діяльність у вузькому, специфічному секторі економіки, в якому у арбітражного керуючого не має жодного досвіду (наприклад, зернопереробці, банківській діяльності або перевезенні вантажів по всій території України та за її межами). Діяльність недосвідченої особи на посаді арбітражного керуючого може завдати непоправних збитків не тільки даному підприємству, але й всьому виробничому ланцюгу, й економіці України в цілому.

Неврахування ознаки територіальності також має руйнівні наслідки, оскільки одна і та сама особа, що проживає в межах певної адміністративно-територіальної одиниці, фізично не зможе ефективно виконувати свої обов'язки відносно суб'єкта (суб'єктів) конкурсного провадження, який або які розташовані в інших адміністративно-територіальних одиницях. Тому внесення цих критеріїв до автоматизованої системи з відбору кандидатів на призначення господарським судом арбітражного керуючого у справах про банкрутство значно підвищило б ефективність роботи арбітражних керуючих і зменшило б кількість відмов від призначення їх розпорядниками майна суб'єктів господарювання.

Попереднє Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство, затверджене постановою пленуму Вишого господарського суду України від 16.01.2013 р. № 1, також закріплювало необхідність врахування в ході відбору кандидатів категорії складності справ про банкрутство [3]. Вважаємо, що вказаний критерій потребує уточнення, оскільки чинний Господарський процесуальний кодекс України відносить всі справи про банкрутство до складних справ (виключає з малозначних справ та справ незначної складності). Тому внутрішня градація цієї категорії справ на «більш складні», «менш складні» порівняно одна з одною має бути чітко врегульована для запобігання зловживанням та маніпулюванню з автоматизованою системою.

По-друге, можливості автоматизації процесів прийняття рішення доречно було б використовувати при прийнятті рішення про застосування того чи іншого заходу відновлення платоспроможності боржника. Частина друга ст.51 Кодексу України з процедур банкрутства вказує цілу низку заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, наприклад: реструктуризація підприємства, перефільовання виробництва, закриття нерентабельних виробництв, відстрочення, розстрочення або прощення боргу чи його частини, продаж частини майна боржника, звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі виконання плану санації, та інші. Даний перелік не є вичерпним, і законодавець дозволяє застосовувати «інші заходи з відновлення платоспроможності боржника». Проте фактично обрання того чи іншого заходу ставиться у залежність від розсуду арбітражного керуючого, комітету кредиторів та суду.

У зв'язку з цим боржники та навіть кредитори часто звертаються до суду, наприклад, для визнання недійсним та скасування результатів аукціону. Так, позивач (один з кредиторів у конкурсному провадженні) у справі № 19/133/09-16/271/10-23/5009/8094/11(908/366/21) обґрунтував свою вимогу скасувати результати аукціону тим, що «ліквідатор передчасно дійшов висновку про продаж майна частинами, матеріали справи не містять доказів, що ліквідатор та організатор взагалі вживали заходи для продажу майна банкрута у вигляді цілісного майнового комплексу, а замість цього ліквідатор одразу розпочав продаж майна частинами, склад яких визначив на власний розсуд без погодження з комітетом кредиторів» [4]. І хоча Госпо-

дарський суд Запорізької області в рішенні від 16.06.2021 р. дійшов висновку про безпідставність таких вимог, однак він практично 4 місяці займався цією справою в той час, як встановлення певних орієнтирів для обрання того чи іншого заходу відновлення платоспроможності боржника могло б взагалі не створити цю спірну ситуацію або допомогти суду швидше розглянути даний спір.

Для прозорості системи видається доцільним розглянути можливість встановлення чітких критеріїв, які спонукатимуть вказаних вище суб'єктів схилитися до обрання певного заходу. І якщо ця інформація буде оцифрована та сформована в певний алгоритм, то автоматизована система за підсумками аналізу цих критеріїв буде пропонувати певний захід відновлення платоспроможності боржника, а арбітражний керуючий, комітет кредиторів та суд повинні будуть враховувати цей висновок системи при обранні заходу або мотивовано відхилити його. Вважаємо, що в такому випадку оскаржень рішень про обрання того чи іншого заходу відновлення платоспроможності боржника стане значно менше.

По-третє, судовий процес необхідно розглядати як цілісну систему, що починається з моменту подання заяви до суду і закінчується моментом виконання судового акта по справі. І тому всі реєстри, модулі, програми та бази даних, пов'язані прямо або опосередковано з конкурсним провадженням, мають бути синхронізовані між собою та містити запобіжники псування або зміни даних, які можуть бути використані зі злочинною метою.

Наприклад, такий захід відновлення платоспроможності боржника, як продаж частини майна боржника, реалізується через «авторизований електронний майданчик – апаратно-програмний комплекс, авторизований ... та підключений до центральної бази даних електронної торгової системи» [5, п. 2]. І порушення Порядку організації та проведення аукціонів з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність) або розширене тлумачення його положень може стати підставою для оскарження та скасування результатів такого аукціону.

Наприклад, у справі № 5023/10192/11 однією з підстав для скасування результатів аукціону скаржник навіть той факт, що «на час проведення оскаржуваного аукціону нерухоме майно, що було реалізоване на зазначеному аукціоні, знаходилося під додатковими обтяженнями, однак вказані відомості про обтяження та обмеження нерухомого майна, права третіх осіб в оголошенні про продаж майна відсутні» [6]. З одного боку, комплексне тлумачення Кодексу з процедур банкрутства та Порядку організації та проведення аукціонів вказує, що це не є порушенням, і відсутність даної інформації не є підставою для скасування результатів аукціону. Однак з точки зору потенційного покупця, який бере участь в електронному аукціоні, ця інформація є важливою. І у випадку, якщо б Державний реєстр обтяжень рухомого майна та інші реєстри, дотичні до проваджень у справах про банкрутство, були синхронізовані між собою та з платформою аукціону, то такої підстави для оскарження взагалі б не було, а право потенційного покупця на повну інформацію про об'єкт, який він планує придбати, були б максимально захищені.

Висновки. Всі інформаційні технології, що використовуються в конкурсному провадженні в господарських судах, можуть бути умовно поділені на 2 групи: ті, які використовуються для всіх або більшості видів та форм проваджень, а також ті, які використовуються лише при провадженні у справах про банкрутство (неплатоспроможність).

Сучасний стан впровадження модулів ЄСІТС та інших програм, реєстрів та операційних систем, що обслуговують сферу конкурсного провадження, не можна визнати задовільним. Робота цих продуктів виявляє численні недоліки, неврахування важливих елементів, які впливають на ефективну роботу модулів і програм.

Щодо перспектив застосування інформаційних технологій в процедурі банкрутства можна зауважити наступне.

По-перше, доречним видається вдосконалення модулю автоматизованої системи з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство шляхом доповнення його критеріями територіальності, спеціалізації, досвіду кандидата та складності справи.

По-друге, можливість автоматизації процесів прийняття рішення доречно було б використовувати при при-

йнятті рішення про застосування того чи іншого заходу відновлення платоспроможності боржника.

Крім того, і в існуючих програмах та реєстрах, і потенційно в нових продуктах необхідно закладати першочергово необхідність їх синхронізації зі всіма іншими модулями, програмами та реєстрами, які необхідні для ефективного проведення конкурсного провадження, а також приділення значної уваги захисту персональних даних при створенні та вдосконаленні таких технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Степанова Т.В. Щодо шляхів підвищення ефективності електронних реєстрів та баз даних (на прикладі житлової, земельної сфер, сфери фінансових послуг, правосуддя та виконання судових актів). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 202–207. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/03/37.pdf>.
2. Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство : Затв. постановою пленуму Вищого господарського суду України від 14.07.2016 р. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008600-16#n6>.
3. Положення про автоматизовану систему з відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у справах про банкрутство: Затв. постановою пленуму Вищого господарського суду України від 16.01.2013 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001600-13#Text>.
4. Рішення Господарського суду Запорізької області від 16.06.2021 р. у справі № 19/133/09-16/271/10-23/5009/8094/11(908/366/21). URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/97924312/>.
5. Порядок організації та проведення аукціонів з продажу майна боржників у справах про банкрутство (неплатоспроможність) : Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2019 р. № 865. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2019-%D0%BF#Text>.
6. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 15.12.2021 р. у справі № 5023/10192/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102007881>.